

Лекція 2. Специфіка історичних джерел та особливості методики їх залучення до викладання і вивчення-місцевої історії (4 год.)

План:

1. Специфічні риси комплексів історичних джерел для реконструкцій минулого краю.
 - 1.1. Загальна характеристика джерельної бази викладання історії рідного краю
 - 1.2. Потенціал системи місцевих архівів
 - 1.3. Краєзнавчий ресурс музеїв області
 - 1.4. Бібліотечна мережа
 - 1.5. Інтернет ресурси.
2. Визначні дослідники місцевої історії України та Запоріжжя зокрема.
3. Колективні науково-дослідницькі проекти з історії Запорізького краю та їх використання в школі.
4. Специфіка вибору краєзнавчих джерел для різних форм викладання історичного матеріалу (урок, повідомлення, презентація, дослідження).

Рекомендована література

Основна:

1. Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.) / Ред.кол.: Терно С., Ігнатуша О., Лях С., Савчук Т., Турченко Г., Турченко Ф. ; Запоріз. нац. ун-т. Запоріжжя : Запоріз. нац. ун-т, 2023. 305 с.
2. Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. / Наук. ред. О.П. Реєнт, відповід. Ред. О.А. Удод. Київ, 2018. 112 с.
3. Українське краєзнавство в системі міжінституційних взаємодій: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. Збірник матеріалів XV Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, м. Полтава, 12 грудня 2019 р. / За заг. ред. О.П. Реєнта. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2019. 184 с.

Додаткова:

1. Верменич Я.В. Регіональна інтеграція в умовах глобалізації: теорії та сучасні реалії. Київ : Ін-т історії України, 2018. 351 с.
2. Верменич Я.В. Регіональна аналітика в Україні: сучасні дискурси соціогуманітаристики. Аналітична записка. Київ : Ін-т історії України, 2018. 110 с.
3. Ігнатуша О. М. З історії автокефальної церкви на території краю за Дніпровими порогами (20-ті рр. ХХ ст.). *Спадщина: До 100-річчя Державного архіву Дніпропетровської області: зб. наук. статей і док. / Держ. архів Дніпропетр. області; упор., ред. Н. Юзбашева.* Дніпро, 2022. Вип. 5. С. 220-229.
4. Реєнт О.П. Освітнянське краєзнавство як загальнодержавна справа. *Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти.* Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. Київ, 2018. С. 11–16.
5. Ihnatusha O., Frolov M. Reaction of social and political forces of Zaporizhzhia to the beginning of the hetmanate (april-may 1918). *East European Historical Bulletin.* 2021. № 21. С. 97-110 (Web of Science)
6. Ihnatusha O., Ihnatusha A. Petro Smolichev – archivist: unknown page of prominent archaeologist and museologist activity (1932–1933). *Емінак.* 2022. № 2(38). С. 114-129 (Scopus; Web of Science)
7. Kolesnyk I. *Global History. Conceptual History.* Kyiv, 2022. 344 p.

1. Специфічні риси комплексів історичних джерел для реконструкцій минулого краю.

- 1.1. *Загальна характеристика джерельної бази викладання історії рідного краю*

Загальна характеристика комплексів джерел до вивчення і викладання історії краю. Особливості масивів масових джерел. Археологічні, речові, писемні, усні, аудіо-, відео-, електронні джерела. Унікальні джерела та їх генеруюча роль. Джерела особистого походження: спогади, свідчення, мемуари, щоденники, листи. Усноісторичні свідчення.

1.2 Потенціал системи місцевих архівів

Потенціал системи місцевих архівів у вивченні історії рідного краю: Державний архів Запорізької області, міські, районні, поточні архіви, архіви установ. Приватні архіви та колекції.

1.3 Краєзнавчий ресурс музеїв області

Краєзнавчий ресурс музеїв Запорізької області: Національний заповідник «Хортиця» та Музей історії запорозького козацтва, Запорізький обласний краєзнавчий музей, Запорізький обласний художній музей, Музей історії зброї, Музей авіації та високих технологій «Мотор Січ», Музей ПрАТ «Дніпроспецсталь», Музей ретро-автомобілів «Фаетон», Музей судноплавства «Чайка», Музей радянського побуту, Музей первісного мистецтва Національного історико-археологічного заповідника «Кам'яна Могила», Музей ПАТ «Дніпроспецсталь». Районні і міські краєзнавчі музеї м. Бердянськ, Мелітополь, Василівка, Пологи, Оріхів, Токмак. Віртуальні музеї і віртуальні тури музеями.

1.4 Бібліотечна мережа

Бібліотечна мережа як ресурс пізнання історії рідного краю. Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека та її відділ краєзнавства як джерело знань про історію Запорізького краю.

1.5 Інтернет ресурси.

Інтернет ресурси та інтернет-проекти вивчення та збереження історичної спадщини Запорізького краю.

Електронні версії підручників:

Історія рідного краю (Запорізька область) 5 клас
Історія рідного краю (Запорізька область) 6 клас
Історія рідного краю (Запорізька область) 7 клас
Історія рідного краю (Запорізька область) 8 клас
Історія рідного краю (Запорізька область) 9 клас
Історія рідного краю (Запорізька область) 10 клас
Історія рідного краю (Запорізька область) 11 клас

2. Визначні дослідники місцевої історії України та Запоріжжя зокрема.

Внесок у дослідження регіональної історії та краєзнавства Д.І. Багалія, Ю. Сіцинського, Д.І. Яворницького, П.Т. Тронька.

Визначні дослідники історії Запорізького краю та їх наукова спадщина.

Я.П. Новицький.

Просвітницький спадок істориків 20–30-х рр.: М.Г. Філянський, П.І. Смолічев.

Краєзнавці Запоріжжя 60–80-х рр. ХХ ст.

М.П. Киценко

С.М. Кириченко

О.М. Апанович

В.Г. Фоменко

О.М. Гіммельфарб

Е.С. Натапов

К.Б. Васильченко

Історики-краєзнавці Запоріжжя доби незалежної України.

А.Л. Сокульський

О.І. Голдобін
В.А. Чабаненко
М.П. Шевельов
П.П. Ребро
В.І. Шевченко
С.П. Шевчук
М.В. Крилов
О.М. Кокошинський
І.К. Кушніренко
А.І. Карагодін
В.М. Тимофєєв
А.В. Бойко
Б.Д. Михайлов
Р. Акбаш
Ф.Г. Турченко
Г.М. Тощев
М.В. Єльніков
Ю.І. Щур
С.М. Білівненко
І.І. Лиман
З.Х. Попандопуло
Г.І. Шаповалов

3. Колективні науково-дослідницькі проекти з історії Запорізького краю та їх використання в школі.

Історики-краєзнавці Запорізького національного університету та їх історико-краєзнавчі проекти: Серія шкільних підручників «Історія рідного краю»; Інтернет-проект: «Запоріжжя в іменах», «Забуті щоденники», «Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 рр. в Україні. Запорізька область», Серія «Усна історія Степової України». Краєзнавці Запорізької області: Запорізької політехніки, Бердянського державного педуніверситету, Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького, Національного заповідника «Хортиця», музейних державних, громадських, приватних культурно-освітніх установ та їх просвітницькі проекти і історико-краєзнавчі публікації. Вчителі-краєзнавці. Національна спілка краєзнавців України та її Запорізька обласна організація. Всеукраїнський журнал «Краєзнавство» (1993–2023) та електронний журнал «Краєзнавство Запорожжя» (2016–2018).

Проект «Реабілітовані історією», його Запорізька обласна редколегія та науково-редакційна група: керівники, виконавці, учасники.

Запорізьке генеалогічне товариство: його члени та напрацювання.

Колективні науково-дослідницькі проекти з історії Запорізького краю можуть бути використані в школах для поглиблення знань учнів про історію свого регіону.

Приклади:

1. Запорізьке наукове товариство імені Якова Новицького: Це громадська організація, творче культурно-просвітне об'єднання, яке об'єднує викладачів, аспірантів і студентів, що активно працюють над історією Південної України. Вони проводять науково-дослідницьку роботу, спрямовану на вивчення історії Південної України.

2. Науково-дослідна робота в Запорізькому національному університеті: Викладачі кафедри входять до складу Запорізького наукового товариства ім.

Я. Новицького. Вони розробляють науково-дослідницькі проекти, спрямовані на вивчення глобальних та регіональних вимірів суспільно-релігійних процесів в Україні.

Це приклади того, як можна залучити колективні науково-дослідницькі проекти до викладання історії Запорізького краю в школі. Важливо пам'ятати, що успішне використання цих проектів залежить від того, як вчитель може зацікавити своїх учнів і передати їм своє захоплення історією.

4. Специфіка вибору краєзнавчих джерел для різних форм викладання історичного матеріалу

Специфіка вибору краєзнавчих джерел для різних форм викладання історичного матеріалу залежить від цілей та завдань конкретного уроку, а також від віку та пізнавальних можливостей учнів. Ключові аспекти:

1. *Вибір джерел:* Основними джерелами є: краєзнавча бібліографія, картографічні джерела (архіви музеїв, державні архіви), усні джерела, офіційні джерела, статистичні джерела, спостереження, друковані джерела, пам'ятки історії та культури.

2. *Форми викладання:* Різні форми викладання можуть вимагати різних типів джерел. Наприклад, для уроку можуть бути потрібними певні підручники або науково-популярна література. Для презентації можуть потребуватися візуальні джерела, такі як фотографії. Для наукового дослідження можуть бути потрібні первинні джерела, такі як архівні матеріали.

Урок: різноманіття яскравих і образних джерел (не обов'язково за формою, можна за змістом – тексти документів, вірші поетів, оповідання письменників, фрагмент музичних творів)

Повідомлення: можливо лише про одне джерело, документ, явище, подію.

Презентація: набір яскравих тематично чи сюжетно вужчих порівняно з уроком ілюстрацій-характеристик явища чи події.

Дослідження: тематично новаторське розкриття питання за допомогою більш широкого ряду джерел. Ці джерела не обов'язково мають бути яскраво ілюстративними. Вони можуть мати такий контент, що вимагає герменевтичного аналізу, спонукаючи до заглиблення в питання, різностороннє його осмислення, самостійне опрацювання окремих сюжетів (рефлексія, відповідь – тобто, – застосування на практиці).

3. *Врахування психолого-вікових особливостей учнів:*

Важливо враховувати психолого-вікові особливості учнів при виборі краєзнавчих джерел. Молодшим учням можуть бути цікавими візуальні матеріали та ігрові форми навчання, тоді як старшим учням можуть бути цікавими більш складні текстові матеріали та науково-дослідницька робота.

Таким чином, специфіка вибору краєзнавчих джерел може залежати від різних форм викладання історичного матеріалу.